

Výskyt rybáka dlouhoocasého (*Sterna paradisaea*) na Kutnohorsku v roce 2009

Occurrence of the Arctic Tern (Sterna paradisaea) in the Kutná Hora region in 2009

Michal Kavka⁽¹⁾ & Jan Krivský⁽²⁾

⁽¹⁾ Pobřežní 53, 284 01 Kutná Hora; e-mail: numenius@seznam.cz

⁽²⁾ Polská 1650, 250 82 Úvaly; e-mail: krivsky@seznam.cz

Rybák dlouhoocasý (*Sterna paradisaea*) je druh s arktickým typem rozšíření, obývající cirkumpolárně celou severní část holarktické oblasti (HUDEC & ŠTASTNÝ 2005). Centrum jeho rozšíření je v Subarktidě, 60 % evropské populace žije na Islandu. Od dvacátých let 20. století se obývané území částečně změnilo šířením do Baltského moře díky eutrofizaci pobřežních vod (HAGEMIJER & BLAIR 1997). Je to přísně tažný druh s nejdřívějšími cestami ze všech ptáků, jeho zimoviště leží v mořích obklopujících Antarktidu, každý rok tak zdolá vzdálenost 30 000–50 000 km (VESELOVSKÝ 2001). Ve vnitrozemí Evropy jsou zjišťováni jednotliví ptáci (HUDEC & ŠTASTNÝ 2005). V České republice se objevuje velmi vzácně. Do konce roku 2008 evidovala Faunistická komise České společnosti ornitologické pouze 17 záznamů o výskytu 23 exemplářů (z toho 12 záznamů na Moravě a jen pět v Čechách). Existuje také několik pozorování z 90. let, která nebyla Faunistické komisi zaslána (VAVŘÍK 2002). Kromě dvou srpnových údajů spadají všechna pozorování do období jarního průtahu (polovina dubna až konec června). Většina dat pochází z období po roce 1990 (HUDEC & ŠTASTNÝ 2005, FAUNISTICKÁ KOMISE ČSO 2009a, 2009b). Tato práce se zabývá výskytem rybáků dlouhoocasých na Kutnohorsku (střední Čechy) v roce 2009.

Rybák dlouhoocasý byl autory článku pozorován dvakrát na Vavříneckém rybníku a jednou na rybníku Nedovedlo. Vavřínecký rybník (389 m n.m., kvadrát 6056, 49°55'N 15°03' E, rozloha 84 ha) leží 2,5 km severně od města Uhlířské Janovice. Rozlohou je největším rybníkem na okrese Kutná Hora, je zasazen v mírně zvlněné otevřené krajině. Nemá téměř žádné litorální porosty, ale díky své poloze je významnou tahovou zastávkou pro řadu druhů ptáků, vázaných na vodní plochy. Od roku 1999 do současnosti zde bylo na tahu mj. zaznamenáno sedm druhů rybáků – rybák malý (*Sternula albifrons*), rybák obecný (*Sterna hirundo*), rybák velkozobý (*Hydroprogne caspia*), rybák černý (*Chlidonias niger*), rybák bělokřídý (*Chlidonias leucopterus*), rybák bahenní (*Chlidonias hybridus*) a rybák dlouhoocasý (vlastní údaje). Rybník Nedovedlo (415 m n.m., kvadrát 6157, 49°49'N 15°16' E, rozloha 12 ha) leží východně 1,5 km od obce Červené Janovice a je součástí soustavy několika menších rybníků. Jeho význam pro protahující ptáky je pro nevelkou rozlohu malý, také v období hnízdění není příliš atraktivní, protože zde chybí litorální porosty vhodné k hnízdění. Niže popsané pozorování rybáků obecných a rybáka dlouhoocasého je vůbec prvním záznamem rybáků z této lokality, sledované od roku 1996 do současnosti.

První dvě pozorování rybáka dlouhoocasého pocházejí z Vavříneckého rybníka – ze dne 30.4.2009 od prvního z autorů, ze dne 13.6.2009 od druhého autora. V prvním případě byl po dobu asi 45 minut pozorován 1 ex. létající nad rybníkem, minimální pozorovací vzdálenost ptáka byla přibližně 100 m. Pozorovaný jedinec se jednou ozval varovným hlasem. Na stejné lokalitě ve dnech 25.4.2009 a 2.5.2009 zde autor pozoroval 1 ex. rybáka obecného a mohl tak důkladněji porovnat rozdíly. Z dalších druhů dlouhokřídlých bylo toho dne na lokalitě přítomno cca 170 ex. racka chechtavého (*Larus ridibundus*), 2 ex. racka bělohlavého (*Larus cachimans*) a 22 ex. racka malého (*Larus minutus*). V době pozorování bylo jasno a foukal jen slabý vítr. Ve druhém případě byl po dobu asi 30 min. (mezi 14. a 14:30 hod.) z prostoru od bývalé odchovy kachen poblíž rybníční hráze pozorován 1 ex. v letu nad volnou hladinou rybníka, minimální pozorovací vzdálenost ptáka byla cca 200 m. V době pozorování rybáka bylo na lokalitě z dalších druhů dlouhokřídlých přítomno pouze 30 ex. racka chechtavého, od nichž se pozorovaný jedinec držel stranou. V době pozorování bylo polojasno, 18 °C a vanul čerstvý vítr.

Třetí zaznamenaný výskyt rybáka dlouhoocasého je z rybníka Nedovedlo, kde dne 27.6.2009 pozoroval první z autorů 1 ex. společně s 2 ex. rybáka obecného. Pozorování probíhalo na rybníku o mnohem menší ploše, tudíž byla pozorovací vzdálenost velmi malá. Navíc se naskytla ideální možnost srovnání s 2 ex. rybáka obecného, kteří na lokalitě byli současně přítomni. Po dobu pozorování (mezi 8. a 10. hod.) si rybák dlouhoocasý sedl pouze dvakrát na vyčnívající kůl z vody, ale pokaždé ihned vzlétl, nebylo proto možné porovnat délku nohou s rybákem obecným, který na kůl sedal často. Při kontrole ve 12 hod. již rybák dlouhoocasý na lokalitě nebyl přítomen. V době pozorování bylo oblačno až polojasno a bezvětří.

Ve všech třech případech byla pozorována charakteristická kresba křídel (zespoda i seshora velmi světlá, směrem k letkám až bělavá a zespodu prosvítající, patrný byl i úzký černý lem na konci vnějších ručních letek), tj. znak umožňující bezpečnou identifikaci tohoto druhu (KLÁPŠTĚ & JASSO 1997, SVENSSON *et al.* 2001, BLOMDAHL *et al.* 2007). Nápadný byl také dlouhý ocas, vlnící se za ptákem v letu. Let byl velmi ladný a plynulý, připomínající let rybáků rodu *Chlidonias* (HUDEC & ŠTASTNÝ 2005). U třetího pozorování bylo díky menší pozorovací vzdálenosti jasně vidět i kratší jednobarevně červený zobák. Všechna tři pozorování byla fotograficky zdokumentována a zaslána k posouzení Faunistické komisi České společnosti ornitologické, která je akceptovala pod č. FK 14/2009, FK 23/2009 a FK 36/2009. Jedná se o první výskyty rybáka dlouhoocasého na Kutnohorsku. Rok 2009 byl co do počtu zjištěných rybáků dlouhoocasých v České republice mimořádný. Tento druh byl zaznamenán celkem pětkrát, z čehož tři záznamy (prezentovány v tomto článku) pocházely z Kutnohorska (FAUNISTICKÁ KOMISE ČSO 2009b).

Souhrn

V článku je popsán výskyt rybáka dlouhoocasého (*Sterna paradisaea*) na Kutnohorsku (střední Čechy) v roce 2009. Druh byl pozorován na jarním tahu, dvakrát na Vavříneckém rybníku (30.4. a 13.6.) a jednou na rybníku Nedovedlo (27.6.). Všechna tři pozorování byla schválena Faunistickou komisí České společnosti ornitologické pod č. FK 14/2009, FK 23/2009 a FK 36/2009. Jedná se o první zdokumentované výskyty tohoto druhu na Kutnohorsku.

Summary

Here we present the records of Arctic Tern (*Sterna paradisaea*) in the Kutná Hora region (Central Bohemia) in 2009. During the spring migration this species was recorded twice at Vavřínecký fishpond (grid no. 6056, 49°55'N 15°03'E, 389 m a.s.l., 84 ha; a fishpond with nearly no reeds) and once at Nedovedlo fishpond (grid no. 6157, 49°49'N 15°16'E, 415 m a.s.l., 12 ha; fishpond with no reeds). All three observations were approved by the Czech Rarities Committee (FK 14/2009, FK 23/2009, and FK 36/2009). These are the first proven occurrences of this species in the Kutná Hora region.

Literatura

- BLOMDAHLA., BREIFE B. & HOLMSTRÖM N. 2007: Flight Identification of European Seabirds. *Christopher Holm, London.*
- FAUNISTICKÁ KOMISE ČSO 2009a: Rybák dlouhoocasý *Sterna paradisaea*. Dostupné na: <http://fkco.cz/stnpar.htm>.
- FAUNISTICKÁ KOMISE ČSO 2009b: Zpráva Faunistické komise ČSO za rok 2009. Dostupné na: <http://fkco.cz/zpravy/2009/Zprava2009.html>.
- HAGEMELJER W. J. M & BLAIR M. J. (eds) 1997: The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their distribution and abundance. *T & AD Poyser, London.*
- HUDEC K. & ŠTASTNÝ K. (eds) 2005: Fauna ČR, Ptáci 2/II. *Academia, Praha.*
- KLÁPŠTĚ J. & JASSO L. 1997: Pozorování rybáků dlouhoocasých (*Sterna paradisaea*) na rybníku Žabakor a poznámky k jejich identifikaci. *Sylvia* 33: 98–101.
- SVENSSON L., GRANT P. J., MULLARNEY K. & ZETTERSTRÖM D. 2001: The Complete Guide to the Birds of Europe. *Princeton University Press, Princeton.*
- VAVŘÍK M. 2002: Zpráva Faunistické komise ČSO za období 1999–2001. *Zprávy ČSO* 55: 3–16.
- VESELOVSKÝ Z. 2001: Obecná ornitologie. *Academia, Praha.*

